

Hugo Claus:

“De humor en de grappen van Shakespeare zijn over het algemeen nogal melig”

“Een heel mooi boek van Stendhal of Dostojevsky kan ik niet vertalen”, antwoordt Hugo Claus op de vraag of hij een “echte” vertaler is. “Het is, om een of andere reden, ook niet mijn bekommernis om dat te doen. Ik vertaal bij voorkeur ‘inferieure meesterwerken’, werken waar fouten in zitten, omdat ik dan een nieuw werkstuk kan maken gebaseerd op vroeger materiaal, zoals Shakespeare zelf deed. Of neem Brecht, die zijn hele leven lang geen drie zinnen schreef die van hem waren. Hij heeft alleen maar gestolen en met de buit iets gemaakt. Zij zijn mijn meesters in deze materie.”

Welke specifieke problemen stelt het vertalen van toneelstukken en van Shakespeare in het bijzonder?

“Ik breng geen wetenschappelijk equivalent van een bestaande tekst over naar een andere taal. Ik moet rekening houden met de gevoeligheid van de hedendaagse toeschouwer die zo’n tekst moet kunnen ondergaan zonder doorlopend geconfronteerd te worden met erudiete bekommernissen, waardoor de impact van het stuk verloren gaat. Ik vertaal *King Lear* niet met het oog op publicatie. Dat is niet mijn taak. Er zijn overigens al vertalingen genoeg. Shakespeare schreef zijn stukken om gespeeld te worden en een directe weerklank te vinden. Ik wil hetzelfde bereiken. Daarom kan ik het materiaal van Shakespeare niet klakkeloos overnemen want dat zegt niemand nog iets.”

“De cultuur van de theaterbezoeker van toen verschilt volledig van die van nu. Als Shakespeare zegt: ‘Dat lijkt wel Ajax toen hij in het stof viel’, is er geen hond in de zaal die nog weet wat Ajax precies deed. Wat ze weten is dat Ajax een voetbalploeg is of een wasmiddel. Ik kan het woord Ajax dus gewoon niet gebruiken en dat geldt voor alle verwijzingen naar een cultuur die niet meer van ons is, ook voor woorden waarvan niemand nog weet wat ze betekenen – zelfs de grootste filologen niet.”

“Naast de citaten en de verwijzingen heb je ook de formele bena-

dering van de personages. Bijvoorbeeld ‘My gentle Lord’. Je kan dat niet letterlijk vertalen met ‘Mijn zoete of mijn aardige of mijn tedere heer’ want dat zijn omgangsvormen die nu niet meer gebruikt worden. Wat ik ook doe bij het vertalen van toneel is expliciteren ten behoeve van de verstaanbaarheid. Als er bij Shakespeare staat: ‘En zij zei dit en dat en dat...’, weet men soms niet meer wie dat zegt en dan herhaal ik ‘Regan of Goneril’”.

Bij Shakespeare heb je ook het probleem van de verschillende grondteksten.

“Je moet soms een keuze maken want van het ene folio naar het andere wordt een zinnetje aan het ene of andere personage gegeven terwijl het in nog een ander folio in de mond van weer iemand anders gelegd wordt. Als er commentaar geleverd wordt op Hamlet door zijn moeder klinkt dat anders dan wanneer dat uit de mond van een of andere edelman komt. Je moet dan kiezen; volgens de kleur van de scène zal het eerder bij dat personage horen dan bij het andere.”

Stelt het vertalen van de humor en de grappen van Shakespeare over het algemeen veel problemen?

“De humor en de grappen van Shakespeare zijn over het algemeen nogal melig. Bovendien zijn ze van een bedenkelijke kwaliteit. Daar moet je ook weer iets voor vinden: als je dat gewoon vertaalt, zinkt dat als een baksteen. Humor is gebonden aan tijd en ruimte. Wat tien jaar geleden een grap was, is het nu niet meer. Wat voor ons grappig is, is voor de Fransen plat. Waar de Engelsen moeten om lachen, ontgaat de Polen. Je moet proberen om de kleur te behouden maar de geestigheid ofwel een beetje aan te scherpen ofwel te verzwakken. Dat ligt aan de taal en aan het feit dat humor aan zeer concrete omstandigheden gebonden is. Humor is een ‘correctief’ op sociale gewoonten en vormt een ingreep op de bestaande samenleving waar die samenleving de karakteristiek heeft waarop kritiek komt via de humor. En dat

Hugo Claus – Foto Michiel Hendryckx

geldt niet voor een ander soort samenleving.”

Waar ligt de spanning van het vertalen eigenlijk in?

“Ik wil zo dicht mogelijk bij de tekst blijven. Ik wil het meesterschap van Shakespeare overbrengen zonder te vervallen in antieke reconstructie. Het is een grote uitdaging dat je dat op basis van de tekst doet en dat je niet gaat freewheelen omdat een woord je inspireert. Zoniet wordt de tekst versierd met allerlei krulsel dat meer van de auteur van nu is dan van Shakespeare.”

“Elke keer treft mij de volledige willekeur waarmee andere vertalers te werk gaan. Het grofste voorbeeld is de vertaling van het verzameld werk van Büchner door Arthur Adamov. Een eminente toneelschrijver maar een allerbelabberdst vertaler! Zijn kennis van het Duits